

Rapport

efter kvalitetsgranskning av Studie- och yrkes-
vägledningen vid Nyhemsskolan i Finspångs
kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Nyhemsskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan under hösten 2012 och våren 2013. Syftet med granskningen är att undersöka om eleverna på de granskade skolorna får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan och att verksamheten är av kvalitet enligt på förhand definierade kriterier. Granskningen vid Nyhemsskolan i Finspångs kommun ingår i denna kvalitetsgranskning.

Nyhemsskolan besöktes den 22 och 23 januari 2013. Ansvariga inspektörer är Leif Magnusson och Anette Bergstrand. I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan genomförs i totalt 26 kommunala och 8 fristående slumpvis utvalda skolor. I Finspångs kommun granskas även Grosvadsskolan. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger den övergripande rapporten en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra granskade skolor. Det enskilda beslutet placeras därmed i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Nyhemsskolan

Nyhemsskolan ligger i bostadsområdet Nyhem i sydvästra delen av Finspångs tätort. Utbildningen i Nyhemsskolan omfattar förskoleklass, grundskola årskurs 1 – 9, obligatorisk särskola årskurs 1 – 10 samt fritidshem. Särskolan omfattas dock inte av granskningen. Från förskoleklass till årskurs 6 tar skolan emot elever från närområdet med en klass i varje årskurs. I årskurs 7 – 9 tar skolan emot elever från fem skolor. Skolan har cirka 400 elever varav omkring 100 elever i årskurs 9. I skolan arbetar cirka 35 lärare fördelade på fyra arbetslag som leds av arbetslagsledare. Rektorn och arbetslagsledare utgör en ledningsgrupp. En studie- och yrkesvägledare är anställd på Nyhemsskolan med 50 procent tjänstgöring vardera på Nyhemsskolan och Grosvadsskolan. Nyhemsskolan erbjuder tillsammans med Grosvadsskolan följande profiler: Fotboll, Hockey, Innebandy, Bandy och Teknisk Design.

Det genomsnittliga meritvärdet i Nyhemsskolan i årskurs 9 var 205,1 poäng läsåret 2011/12. Pojkarnas genomsnittliga meritvärde ligger över kommungruppens genomsnitt och i paritet med rikets medan flickornas resultat i båda fallen är lägre. Sammantaget ligger skolans meritvärde över kommungruppens men under rikets genomsnitt (211,4). Andelen elever i årskurs 9 som nått målen i alla ämnen är större än motsvarande andel i kommungruppen och riket. År 2012 var 90 procent av eleverna i årskurs 9 behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram och cirka 86 procent behöriga till övriga program. I samtliga behörighetskategorier var skolans andelar lika eller större än motsvarande andel i kommungruppen och riket.

Resultat

1. Eleverna får kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att de kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

1.1 Eleverna har tillgång till en kontinuerlig vägledning och en vägledning inför val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Här undersöks om eleverna har tillgång till studie- och yrkesvägledare eller annan personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning tillgodoses. Vidare granskas om studie- och yrkesvägledningen ges kontinuerligt i utbildningen. Slutligen undersöks om vägledning och information inför gymnasievalet organiseras på ett sätt som ger eleverna underlag och förutsättningar att kunna göra väl underbyggda val av gymnasieutbildning.¹

¹ 2 kap. 29 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

På Nyhemsskolan finns en utbildad, studie- och yrkesvägledare som är tillsvidareanställd på heltid. Studie- och yrkesvägledarens tjänstgöring är fördelad med 50 procent på Nyhemsskolan respektive på Grosvadsskolan. Studie- och yrkesvägledaren beskriver själv sitt arbete som huvudsakligen inriktat på information och vägledning kring gymnasievalet samt vissa uppdrag i elevhälso-teamet.

Vissa inslag av tydlig studie- och yrkesvägledningskaraktär har förekommit i årskurs 7 och 8 men en halvtidstjänst på skolan innebär enligt studie- och yrkesvägledaren att arbetet måste fokuseras på årskurs 9. Inför valet av språk i årskurs 6 informeras eleverna av läraren i respektive språk. Studie- och yrkesvägledaren är inte engagerad för att belysa exempelvis konsekvenser av språkvalet för gymnasie- eller högskolestudier. I arbetsplaneringen prioriterar studie- och yrkesvägledaren det enskilda vägledningssamtalet med eleverna. Studie- och yrkesvägledaren berättar i intervju att varje elev erbjuds minst ett enskilt samtal och vid behov även ytterligare samtal utöver det "obligatoriska" vägledningssamtalet.

Studie- och yrkesvägledarens expedition är centralt placerad och fasta mottagningstider finns anslagna. Viss del av dessa tider är studie- och yrkesvägledaren även tillgänglig för "drop in" och spontana frågor från eleverna. Av intervjuer med elever framgår att studie- och yrkesvägledaren har en viktig funktion för eleverna, som en elev uttrycker det *"Hon kan förklara och förtydliga om det är något man inte förstått. Man kan också prata om vad man är bra på i skolan och om det finns linjer som passar eller är breda. Jag tycker att hon hjälper till att reda ut mina funderingar"*. Studie- och yrkesvägledaren bedömer att 50 procent är en knapp resurs utifrån de behov som finns på skolan. Studie- och yrkesvägledaren önskar att mer tid kunde läggas på enskild vägledning. I intervjuer uppger dock eleverna att de har det stöd som behövs och att de har möjlighet att få ytterligare hjälp om det skulle behövas.

I en klass har det förekommit att studie- och yrkesvägledaren bjudits in av mentorn för att informera om gymnasieutbildningar i årskurs 7. Förutom kort-

fattad muntlig presentation anslogs skriftlig information om de olika programmen i hemklassrummet. Av intervjuer med elever och studie- och yrkesvägledaren framgår dock, såvida inte särskilda behov föreligger, att studie- och yrkesvägledning aktualiseras genom klassvis presentation först under våren i årskurs 8. Av eleverna beskrivs detta som en "förvarning" om vad som komma skall. Enligt elevernas uppfattning inleds den egentliga vägledningen inför gymnasievalet under höstterminen i årskurs 9. Studie- och yrkesvägledaren informerar under denna period om formalia kring valet, statistik, användbara källor på internet, valalternativ utanför den egna kommunen och tillhandahåller informationskataloger. Studie- och yrkesvägledaren arrangerar även information till vårdnadshavare, organiserar "prova på-dagar" på gymnasieskolor samt genomför enskilda samtal. Finspångs kommun har därutöver bestämt att alla elever i årskurs 9 ska besöka den kommunala gymnasieskolan i Finspång vid ett fastställt tillfälle. Detta är enligt studie- och yrkesvägledaren ett obligatoriskt besök som omfattar alla elever oavsett vilket gymnasieprogram och vilken gymnasieskola eleven tänkt välja. Undantag görs bara om den gymnasieskola som eleven helst vill besöka har ett enda datum för "prova på" och detta råkar vara samma som det fastlagda.

Lärarna engageras inte planmässigt i studie- och yrkesvägledningsarbetet frånsett då de, som lärarna uttrycker det, "lånar ut" tid för att studie- och yrkesvägledaren ska kunna nå eleverna. Av intervjuer med lärare och studie- och yrkesvägledare framgår att insatser inom undervisningen som eventuellt skulle ha kunnat anknytas till skolans gemensamma studie- och yrkesvägledningssupdrag är inte planerade tillsammans med, eller kända av, studie- och yrkesvägledaren.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna har tillgång till en utbildad studie- och yrkesvägledare och att eleverna, i samband med gymnasievalet, erbjuds studie- och yrkesvägledning som anpassas efter elevernas individuella behov både avseende innehåll och omfattning. Skolan ser även till att eleverna har god tillgång till information som underlag för beslut och hänvisar även till källor där elever och föräldrar kan skaffa ytterligare information om gymnasieskolan.

Skolans insatser är emellertid i allt för hög grad koncentrerade till årskurs 9 och till studie- och yrkesvägledarens arbete. Arbetet utgår inte från att vägledning innebär att starta och underhålla en process som för många elever är tidskrävande och därför behöver inledas tidigt och stödjas genom anpassning till kunskapsutveckling och mognad.

Skolan behöver utveckla studie- och yrkesvägledningen genom övergripande planering som säkerställer att studie- och yrkesvägledningsaspekter kontinuerligt beaktas i undervisningen.

Skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken.

Här undersöks om studie och yrkesvägledningen utgår från, och anpassas efter varje elevs behov så att eleverna får det stöd de behöver för att kunna fatta individuella och välgrundade val till gymnasieskolan. Vidare granskas om skolan medvetet arbetar för att eleverna ska utveckla förmågor som behövs för att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval, kritiskt granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden. En övergripande frågeställning är om skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken. I detta ingår även att eleverna får inblick i närsamhället och dess arbetsliv och kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder. Slutligen granskas skolans arbete med att motverka att elevernas studie- och yrkesval begränsas av kön, social och kulturell bakgrund eller av eventuella funktionsnedsättningar.²

Av intervjuer med elever och studie- och yrkesvägledaren framgår att varje elev ges individuellt anpassad vägledning genom enskilda vägledningssamtal. Vidare ingår studie- och yrkesvägledaren i skolans elevhälsoteam och får på så sätt tidigt god information om elever med särskilda behov av studie- och yrkesvägledning. Vid behov utgör studie- och yrkesvägledaren en stödjande resurs i samband med utvecklingssamtal och bidrar även med enskilda samtal ur studie- och yrkesperspektiv för att inspirera lågmotiverade elever.

I intervjuer med lärare och elever framkommer inga konkreta exempel på att studie- och yrkesvägledning skulle utgöra en integrerad del i skolans undervisning. Skolinspektionen konstaterar att studie- och yrkesvägledningsaspekter som exempelvis anknytning till skolämnenas roll utanför skolan, elevens egen framtid eller som redskap för kommande yrkesval inte ingår i undervisningen på sådant sätt att kopplingen är urskiljbar för eleverna.

Lärarna och rektorn hänvisar istället till generella effekter av undervisningen utan specifik anknytning till förmågor som är viktiga utifrån målsättningen för skolans studie- och yrkesvägledning. Som exempel framhåller lärarna vikten av "att tro på sig själv", "att ha mål" samt "att fortsätta utbilda sig".

² 10 kap. 2 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

Av intervjuer med lärarna framgår emellertid att den föregivna "studie- och yrkesvägledningseffekten" av undervisningen är ett antagande som lärarna i praktiken inte har stöd för. I intervjuer med elever framkommer att de inte har uppfattat att studie- och yrkesvägledning skulle ha varit ett integrerat inslag i undervisningen med syftet att utveckla förmågor att hantera den egna framtiden.

Skolinspektionen konstaterar att hantering av grundläggande frågor som självbild, vilken roll intressen ska spela i den egna framtiden, grupptryck, reflektion över egna attityder och var man hämtar sina intryck härigenom överläts till eleven. En elev säger: *"skolan bidrar inte till att självkännedomen ökar, det är det som händer på fritiden som har sådan effekt. Här gör man det man ska..."*

Efter beslut på huvudmannanivå genomförs inte sedan några år tillbaka praktisk arbetslivsorientering (prao) i kommunens två högstadieskolor. Av intervjuer med skolläda och lärare framgår att man avsåg att kompensera den uteblivna praon med studiebesök och arbetslivsorientering i andra former. Några kompenserande insatser för att balansera inslagen i arbetslivsorienteringen har dock inte genomförts i praktiken och nettoeffekten är att arbetslivsorientering i systematisk och planmässig form uteblivit för eleverna. Inom undervisningen görs ämnesanknutna studiebesök exempelvis på Tekniska verken, i tingsrätten och i kommunhuset. Det är dock oklart vilken roll dessa besök har i skolans övergripande studie- och yrkesvägledningssuppdrag, både lärare och elever beskriver besökens syfte som ämnesrelaterade.

I samverkan med en av kommunens gymnasieskolor bedrivs ett teknikinriktat projekt i syfte att motverka traditionella värderingar hos flickor gentemot tekniska utbildningar och yrken. Enligt lärarna och studie- och yrkesvägledaren togs parallellt med gymnasieskolans erbjudande om teknikdagar för flickor även initiativ till kompletterande insatser för orientering för pojkar inom andra branscher. Initiativen har dock inte fullföljts.

Av intervjuer med lärarna och studie- och yrkesvägledaren framgår att ansvaret för skolans uppdrag att motverka begränsningar i elevernas val av studier och yrken huvudsakligen ligger på studie- och yrkesvägledaren i samband med det enskilda vägledningssamtalet. Då tiden är begränsad och uppgiften innebär att starta och leda en utvecklingsprocess innebär det att det är den enskilde elevens föreställningar och argumentation vid samtalet som avgör om eleven utmanas i sitt tänkande. I elevintervjuer bekräftas att flertalet elever inte uppfattat att deras tankar om gymnasievalet utmanas.

Av intervjuer framgår att eleverna inte upplever att tankemönster, attityder eller traditioner som kan ha en begränsande funktion för elevernas syn på val av utbildning och yrke problematiseras i undervisningen. På frågan om skolan utmanat elevernas föreställningar är det typiska svaret *"nej, skolan kommer inte*

med motförslag, de ger mer bekräftelse på mina tankar” eller om traditionella flick- och pojkväl: ”det har alltid varit så, vi har inte pratat om varför”.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att den studie- och yrkesvägledning som ges vid Nyhemsskolan i samband med gymnasievalet är anpassad efter elevernas individuella behov avseende innehåll. Studie- och yrkesvägledaren visar ett tydligt engagemang och uppmärksammar alla elever.

Skolans arbete med studie- och yrkesvägledning behöver dock utvecklas så att elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken vidgas. Skolan behöver även arbeta mer systematiskt med anknytning till arbetslivet i undervisningen. I detta ingår att genomföra insatser för att motverka att elevernas studie- och yrkesval begränsas av kön och social- och kulturell bakgrund.

Vidare behöver studie- och yrkesvägledningen utvecklas till en samordnad skolövergripande verksamhet där studie- och yrkesvägledningsaspekten integreras i undervisningen under elevens hela skoltid.

Skolan behöver i undervisningen arbeta aktivt och kontinuerligt med att utveckla sådana förmågor hos eleverna som kan vara till nytta inför kommande val. Det är i detta syfte angeläget att skolan ger begreppet ”studie- och yrkesvägledning” en reell, för elever och lärare urskiljbar innebörd och vidare att utifrån den gemensamma tolkningen samordna insatser för att eleverna ska utveckla förmågor som behövs för att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval.

2. Rektor ger riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar.

Här undersöks att rektorn ser till att det finns riktlinjer för hur studie- och yrkesorienteringen ska organiseras. Att det finns system och rutiner för planering, uppföljning och utvärdering av målen för studie- och yrkesvägledningen, att det systematiska kvalitetsarbetet avseende studie- och yrkesvägledningen finns dokumenterat och att resultaten från uppföljningar och utvärderingar används till att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen. Vidare granskas att rektorn ger riktlinjer och förutsättningar för att studie- och yrkesvägledningen blir ett uppdrag för hela skolan och att rektorn ser till att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter inom studie- och yrkesvägledningen.³

³ 2 kap. 9-10 §§ skollagen Lgr 11 avsnitt 2.8 4 kap. 4-6 §§ skollagen

Genom dokumentstudier och intervjuer konstaterar Skolinspektionen att det på skolan saknas såväl riktlinjer för arbetet med studie- och yrkesvägledning som dokumenterad ansvarsfördelning för att tydliggöra personalens olika roller i arbetet med studie- och yrkesvägledning. Det framgår även att skolan inte arbetat med frågan om studie- och yrkesvägledning som en gemensam uppgift för skolan och som därför kräver samordning. Rektorn har därmed inte gett personalen förutsättningar att uppfatta studie- och yrkesvägledning som ett gemensamt uppdrag.

På skolan finns en plan för arbetet med studie- och yrkesvägledning, kallad "årskalender för Syv-verksamheten". Årskalendern är i huvudsak baserad på den länsövergripande administrativa planeringen för antagning till gymnasieskola. Utöver de insatser som enligt studie- och yrkesvägledarens bedömning är nödvändiga inför ansökan till gymnasieskolan och tidsramen för de olika inslagen redovisas emellertid i kalendern få initiativ till utveckling av studie- och yrkesvägledning. Studie- och yrkesvägledning riskerar härigenom att ges en snäv, närmast instrumentell, tolkning knuten till och utgående från studie- och yrkesvägledaren.

Vidare framgår det av intervju med rektorn och studie- och yrkesvägledaren att skolan saknar rutiner för att följa upp, utvärdera och dokumentera resultat av studie- och yrkesvägledningen i förhållande till målen. Detta gäller såväl studie- och yrkesvägledarens insatser som skolans gemensamma studie- och yrkesvägledningsarbete. Vid tiden för granskningen introduceras ett nytt redskap för skolans systematiska kvalitetsarbete. Enligt rektorn kommer det nya redskapet för kvalitetsarbete även att omfatta studie- och yrkesvägledning. Vid tiden för granskning och dessförinnan har dock uppföljning av studie- och yrkesvägledningen varken ingått eller efterfrågats i kvalitetsarbetet.

Av intervjuer med lärarna framgår att behov av kompetensutveckling inom studie- och yrkesvägledning inte diskuterats bland lärarna och inte heller efterfrågats av rektor. Rektorn har sett till att Skolverkets allmänna råd angående studie- och yrkesvägledning finns ute i alla arbetslag men materialet har inte tagits upp till gemensamma diskussioner. Lärarna uppger i intervju att de anser att de får tillräcklig information om gymnasieskolan av studie- och yrkesvägledaren för att kunna stödja eleverna i årskurs 9. Skolinspektionen konstaterar att kompetensutveckling i vidare bemärkelse inom studie- och yrkesvägledning inte förekommer och inte heller har efterfrågats.

Studie- och yrkesvägledaren uppger att hon själv ansvarar för sin kompetens-

utveckling vilket till stor del innebär att hålla sig informerad om förändringar i utbildningssystemet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn behöver säkerställa att studie- och yrkesvägledningen är hela skolans ansvar och ges kontinuerligt och integrerat i undervisningen under elevernas hela skoltid. Rektorn behöver vidare se till att verksamheten planeras så att frågor om studier och arbetsliv blir synliga i skolans undervisning under elevens hela skoltid.

Studie- och yrkesvägledning behöver utvärderas i förhållande till fastställda mål för skolans studie- och yrkesvägledning. I detta syfte behöver skolan utveckla ändamålsenliga metoder för uppföljning. Resultat av utvärdering och analys av förbättringsmöjligheter av studie- och yrkesvägledningen behöver vidare inordnas i skolans systematiska kvalitetsarbete och läggas till grund för fortsatt utveckling av verksamheten.

Vidare behöver skolans lärare erbjudas kompetensutveckling för att kunna utföra sina uppgifter inom studie- och yrkesvägledningen.

3. Huvudmannen tar ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Här undersöks att huvudmannen ger skolorna förutsättningar att ge eleverna den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till. Vidare granskas att huvudmannen tar ansvar för att skolorna har tillgång till personal med sådan kompetens som krävs för att få arbeta med studie- och yrkesvägledning och att rektorer, lärare och studie- och yrkesvägledare får kompetensutveckling för att kunna utföra sina uppdrag. Här undersöks också att huvudmannen har system och rutiner för planering, uppföljning och utvärdering av verksamheten, att kvalitetsarbetet dokumenteras och att resultaten används för att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen.⁴

Rektorerna i Finspångs kommun bildar så kallade rektorsteam, sammantaget finns tre sådana team i kommunen. Rektorerna vid Grosvadsskolan och Nyhemsskolan ingår i samma rektorsteam. Finspångs kommun har vid resursfördelningen bestämt att det utöver den generella tilldelningen till varje skolenhet, ska finnas riktade medel avsedda för en studie- och yrkesvägledartjänst i grundskolan. Denna riktade resurs har tilldelats det rektorsteam där Grosvadsskolan och Nyhemsskolan ingår. Detta har medfört att de två skolenheter som

⁴ 2 kap. 8, 29-30 §§ skollagen 4 kap. 3-6 §§ skollagen 10 kap. 2 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

har elever i årskurserna 7-9 delar lika på den heltidsanställda studie- och yrkesvägledaren. Studie- och yrkesvägledaren är anställd på Nyhemsskolan, men har halva sin tjänstgöring förlagd till Grosvadsskolan. Enligt huvudmannens representant avser den riktade resursen en minimibemanning.

Vad beträffar studie- och yrkesvägledningen för elever i de yngre åldrarna uppger huvudmannens representant att detta ingår i uppdraget till varje rektor och att det åligger alla lärare att genomföra studie- och yrkesvägledning. Huvudmannen informerar sig dock inte om hur kommunens skolenheter arbetar med studie- och yrkesvägledning. Huvudmannen kan heller inte utifrån insikt i verksamheten eller mål för studie- och yrkesvägledning, motivera att omfattningen av riktade medel för studie- och yrkesvägledare i grundskolan ska vara exakt en heltidstjänst. Skolinspektionens intryck är att omfattningen är ett resultat av kommunens tillgång till utbildad personal.

Kommunens verksamheter är indelade i ett antal sektorer, underställda kommunstyrelsen. Utbildningsverksamheten återfinns i två olika sektorer, exempelvis finns grundskolan i sektorn "Barn och ungdom" medan gymnasieskolan finns i sektorn "Bildning och kultur". Skolinspektionen kan konstatera att organisationsformen medför en risk att resultatet av grundskolans studie- och yrkesvägledning inte utvärderas då vissa effekter av grundskolans insatser blir synliga först i gymnasieskolan som följs upp inom en annan sektor. Exempelvis framgår av intervjun med huvudmannens representant att det inte sker något uppföljningsarbete av grundskolans studie- och yrkesvägledning vare sig på sektornivå eller på huvudmannanivå. Vid intervjun framgår vidare att "Bildning och kultur" tar fram statistik kring elever i gymnasieskolan som "Barn och ungdom" skulle kunna använda som indikation på om eleverna när de gick i grundskolan fick tillräckligt med studie- och yrkesvägledning, men detta sker inte.

Finspångs kommun tog för några år sedan bort möjligheten för elever i årskurserna 7-9 att inom utbildningen ha prao. Detta gjordes, enligt intervjun med huvudmannens representanter, för att de arbetsplatser som användes för prao behövdes till gymnasieskolans arbetsplatsförlagda utbildning. Arbetsplatserna förmådde inte ta emot både grundskoleelever och gymnasieelever. Av intervjun framgår vidare att den eventuella arbetslivsorientering som eleverna får i grundskolan är ensidigt inriktad på bruksföretag och tillverkningsindustri. Kommunen har inte diskuterat vikten av ett bredare utbud av arbetslivskontakter med grundskolans rektorer. Huvudmannen har heller inte vidtagit några åtgärder för att säkerställa att kommunens grundskolor bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken på annat sätt.

Skolinspektionen har tagit del av det lokala måldokument som Finspångs kommun har tagit fram med riktlinjer för hur man ska arbeta med entreprenörskap i förskola/skola. Syftet med måldokumentet är bland annat att säkerställa att det entreprenöriella förhållningssättet löper som en röd tråd genom alla skolformer och säkerställa samverkan mellan skola och näringsliv samt det övriga arbetslivet. Av intervjun med huvudmannens representanter framgår att huvudmannen inte känner till hur eller om skolenheterna arbetar med att nå kommunens målsättningar.

Kommunen har under det senaste året frångått kvalitetsredovisningar och introducerat ett nytt stöd för det systematiska kvalitetsarbetet som ska användas för skolenheternas kvalitetsarbete. Vid tiden för denna granskning har kommunen emellertid ännu inte tagit del av någon skriftlig redovisning och det har heller inte skett någon så kallad verksamhetsdialog mellan sektorchef och rektor. Enligt huvudmannen har inga tydliga mål eller uppföljningskrav rörande studie- och yrkesvägledningen formulerats utan området uppges kunna komma att belysas vid framförallt verksamhetsdialogerna. Det ska vara fyra dialogsamtal per år med olika innehåll, men exempelvis kan kvaliteten i skolenhetens studie- och yrkesvägledning, enligt huvudmannens representant, diskuteras när den inre organisationen är i fokus. Skolinspektionen kan konstatera att det vid tiden för granskningen saknas mål för studie- och yrkesvägledningen i grundskolan och att huvudmannen inte efterfrågat uppföljning och utvärdering av arbetet med studie- och yrkesvägledningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Finspångs kommun saknar kännedom om studie- och yrkesvägledningen i grundskolan genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och läroplanen. Vidare har inte huvudmannen tagit tillräckligt ansvar för att studie- och yrkesvägledningen ska hanteras som en kontinuerlig process under elevernas grundskoletid. I kommunen saknas tydligt formulerade mål för studie- och yrkesvägledningsverksamheten och det finns inte riktlinjer och direktiv som tydliggör hur arbetet ska bedrivas och utvärderas.

Syfte och frågeställningar

Syftet med granskningen är att bedöma om den granskade huvudmannen och skolan ger eleverna tillgång till den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan. Skolinspektionen bedömer kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen och uppskattar verksamhetens ändamålsenlighet att förbereda eleverna för aktiva livsval.

Utvärderingar och forskning inom området visar att studie- och yrkesvägledningen ofta är lågt prioriterad i skolan och att det generellt finns brister i planering, uppföljning och utvärdering av vägledningen hos både skolor och huvudmän. Med utgångspunkt i detta granskar Skolinspektionen kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen i relation till det ansvar som rektor och huvudman har för att studie- och yrkesvägledningen utformas så att den når de nationella målen.

Följande tre frågeställningar ligger till grund för att kunna svara på den övergripande frågeställningen *om eleverna på skolan får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan:*

- *Ges alla elever tillgång till kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att eleverna kan göra medvetna och väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning?*
- *Ger rektorn riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar?*
- *Tar huvudmannen ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt?*

Metod och material

Inför granskningen på skolan har inspektörerna tagit del av dokument med relevans för skolans studie- och yrkesvägledning och även genomfört en enkätundersökning med elever i två årskurser.

Vid skolbesöket har inspektörerna genomfört intervjuer med rektor, studie- och yrkesvägledare lärare och elever. I granskningen ingår även en intervju med en representant för huvudmannen..

Besöket har avslutats med en återkoppling till rektor där inspektörerna redogör för Skolinspektionens preliminära bedömningar.

Dokumentstudier, enkäter och intervjuer utgör tillsammans det underlag utifrån vilket Skolinspektionen bedömer studie- och yrkesvägledningen på skolan.

Dokumentstudier

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med studie- och yrkesvägledning och förbereder inspektörerna för skolbesöket genom att ge underlag för att ställa frågor.

Intervjuer

Vid skolbesöken genomförs intervjuer i grupp och enskilt. Intervju med **rektor** och representant för **huvudmannen** sker separat och utgör ett viktigt underlag för att förstå de strukturer och förutsättningar som finns för verksamheten. Intervju med **studie- och yrkesvägledare** ger en ökad förståelse för den vägledning som ges på skolan och vilka förutsättningar vägledaren har att följa bestämmelser i skollag och läroplan. **Lärare** i flera ämnen och från flera årskurser på skolan intervjuas i grupp. Dessa intervjuer ger underlag för att ta reda på om studie- och yrkesvägledningen är ett ansvar som delas av alla på skolan. **Elever** i årskurs 9 intervjuas i grupp. Elever ur lägre årskurser bidrar med sina erfarenheter genom enkätsvar. I intervjuerna med eleverna kommer inspektörerna åt mer kvalitativa aspekter av de frågor som granskningen ska besvara.

Elevenkäter

Elevenkäterna utgör ett komplement för att få svar på de centrala frågeställningarna och ett jämförelsematerial till det underlag som samlas in vid intervjuerna på skolan.

Författningsstöd till Skolinspektionens kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan

Skollagen 1 kap. Inledande bestämmelser

Lika tillgång till utbildning

8§ Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområden oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

Skollagen 2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

Huvudmän inom skolväsendet

Huvudmannens ansvar för utbildningen

8§ Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

Ledning av utbildningen

Rektor och förskolechef

9§ Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Det pedagogiska arbetet vid en förskoleenhet ska ledas och samordnas av en förskolechef. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

10§ Rektorn och förskolechefen beslutar om sin enhets inre organisation och fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Rektorn och förskolechefen får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

Studie- och yrkesvägledning

Tillgång

29§ Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

Behörighet

30§ För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

4 kap. Kvalitet och inflytande

Huvudmannanivå

3§ varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

Enhetsnivå

§4 Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3§ ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbete på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

§5 Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

Dokumentation

6§ Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

Skollagen 10 kap. Grundskolan

Allmänna bestämmelser

Utbildningens syfte

2§ Grundskolan ska ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa.

Utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning.

Utbildningen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Skollagen 15 kap. Allmänna bestämmelser om gymnasieskolan

Allmänna bestämmelser

Utbildningens syfte

3§ Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

Lgr 2011 avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag

Likvärdig utbildning

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmönster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.

Rättigheter och skyldigheter

Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadsha-

vares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan.

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.

Lgr 2011 avsnitt 2.2 Kunskaper

Skolan ska ansvara för att eleverna inhämtar och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Dessa ger också en grund för fortsatt utbildning.

Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former.

Mål

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola

- Kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Lgr 2011 avsnitt 2.6 Skolan och omvärlden

Eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet i skolan. De ska också få underlag för att välja fortsatt utbildning. Detta förutsätter att den obligatoriska skolan nära samverkar med de gymnasiala utbildningar som eleverna fortsätter till. Det förutsätter också en samverkan med arbetslivet och närsamhället i övrigt.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- kan granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden,
- har inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- har kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder.

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan ska

- verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärande miljö, och
- bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller social eller kulturell bakgrund.

Läraren ska

- bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning, och
- medverka till att utveckla kontakter med mottagande skolor samt med organisationer, företag och andra som kan berika skolans verksamhet och förankra den i det omgivande samhället.

Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska

- informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen och särskilt uppmärksamma möjligheterna för elever med funktionsnedsättning, och
- vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.

Lgr 2011 avsnitt 2.8 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- samverkan med skolor och arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning,
- den studie- och yrkesinriktade verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning,
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.

Lgr 2011 Avsnitt 3.15 Samhällskunskap

Undervisningen i samhällskunskap ska behandla följande centrala innehåll i årskurs 7-9

Samhällsresurser och fördelning

Arbetsmarknadens och arbetslivets förändringar och villkor, till exempel arbetsmiljö och arbetsrätt. Utbildningsvägar, yrkesval och entreprenörskap i ett globalt samhälle. Några orsaker till individens val av yrke och till löneskillnader.